

บทความเรื่องที่ 8

การพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคม
ผู้สูงอายุ ผู้พิการและคนด้อยโอกาสทางสังคม พื้นที่
ตำบลยางน้อย อำเภอโกสัมพีนัย จังหวัดมหาสารคาม

Developing a Model of the Social Welfare
Services for the Elders and Disabilities in Yang
Noi Sub-district, Kosumpisai District, Maha
Sarakhm Province

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ*

Tatchawat Laosuwan

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการ เงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุน และผลของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมพื้นที่ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความจากปรากฏการณ์และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม เริ่มจากมุ่งพัฒนาคุณภาพการให้บริการสวัสดิการท้องถิ่นตามกฎหมาย ประสานนโยบายรัฐเข้าสู่ชุมชน ผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ จัดตั้งและพัฒนาต่อยอดการให้บริการสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเงื่อนไขหรือปัจจัยที่สนับสนุนอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ นโยบายรัฐและการสนับสนุนจากภาครัฐช่วยให้การขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมเป็นไปได้ง่ายขึ้น การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ และความต้องการในการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมของผู้นำและประชาชนในพื้นที่ จากกระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น ส่งผลตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลทางตรงกลุ่มเป้าหมายได้รับสวัสดิการเพิ่มขึ้น ครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีสวัสดิการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน ส่วนผลทางอ้อมเป็นผลของความภาคภูมิใจของชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนารูปแบบสวัสดิการ ในฐานะผู้ให้และผู้รับ “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” รวมถึงผลต่อองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยที่ทำให้เป็นที่รู้จักและบุคคลภายนอกให้การยอมรับ

คำสำคัญ : สวัสดิการสังคม; การให้บริการ; องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The purposes of the research were to study process, conditions or factors and results of a model of social welfare service development for the elderly, disabled and socially disadvantaged people in Yang Noi sub-district, Kosumpisai district, Maha Sarakham province. The qualitative research was employed for the study from key informants have 30 peoples. The data was collected by interview, observation and recording from the key informants. The descriptive analysis was used for the study. The study showed that the process for improving a model of social welfare services for the elderly, disabled and socially disadvantaged people emphasized improving the quality of social welfare services based on the national law and policy. Additionally, the research focused on driving the law and policy to action for people in communities, The social welfare services were provided to people in various models based on three main factors or conditions : government policy through public participation. The participator method was used to drive and facilitate the national policy through local chief executives and public participation and need. The model affected directly and indirectly the social welfare services of birth, elder, injure and death of the target population. The indirect effect of model was fully participating in improving the process of social welfare services as service providers and receivers. Finally, the Yang Noi Sub-district Administrative Organization is the best practice of social welfare services for elderly, disabled, and socially disadvantaged people.

Keywords : Social Welfare; Service; Local Administration Organization.

บทนำ

สืบเนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น โดยบัญญัติไว้ในหมวดที่ 9 ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่มาตรา 282 ถึงมาตรา 290 มีสาระสำคัญว่า รัฐต้องให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายย่อมมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลเป็นผู้กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นในกรอบของกฎหมาย และเพื่อกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540) ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการบริการสาธารณะหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาสไว้ในหมวด 2 มาตรา 16 (10) ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส และมาตรา 17 (27) ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์ และพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่นเดียวกับเทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542)

เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 กำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจของส่วนราชการจำนวน 6 ด้าน รวม 245 เรื่อง ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 7,954

แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) จำนวน 75 แห่ง เทศบาล จำนวน 1,129 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 6,745 แห่ง เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร อย่างละหนึ่งแห่ง ซึ่งแผนดังกล่าวนี้ ได้กำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต และเรื่องการส่งเสริมอาชีพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส การนันทนาการ การส่งเสริมกีฬา หรือการจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ รวมถึงการสาธารณสุข เช่น การรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เป็นต้น โดยกำหนดระยะเวลาการถ่ายโอนงานดังกล่าว ภายใน 4 ปี (พ.ศ. 2544-2547) และให้ดำเนินการแล้วเสร็จภายใน 10 ปี (พ.ศ. 2544-2553) (โกวิทย์ พวงงาม, 2550 อ้างถึงในณัฐสินี ปพนไวน์วัฒน์, 2550 : 1-2)

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะกำหนดให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งรวมถึงการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนในพื้นที่โดยตรง แต่ในทางปฏิบัติ ลำพังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถที่จะดำเนินการให้ครบทุกด้าน เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากรเจ้าหน้าที่ที่มีไม่เพียงพอ ประกอบกับจำนวนผู้รับบริการมีเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะประชากรที่เป็นผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม ทิศทางการจัดสวัสดิการของรัฐในปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะมีนโยบายรัฐที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรสวัสดิการชุมชน เพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง โดยรัฐเป็นพี่เลี้ยงและให้การสนับสนุนงบประมาณเท่าที่จำเป็น ดังนั้น จึงปรากฏให้เห็นการการรวมตัวกันของชุมชนเพื่อจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหลักประกันสุขภาพชุมชน ที่ริเริ่มโดยชุมชนและมืองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมผลักดัน ดังเช่น ในพื้นที่ตำบลยางน้อย อำเภอกอสมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยนำโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ริเริ่มและส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยางน้อยควบคู่กับการจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นยังได้ทำความร่วมมือกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 7 จังหวัด

ขอนแก่น จัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลยางน้อย จัดสวัสดิการด้านสุขภาพให้กับคนในชุมชนภายใต้ความร่วมมือของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และอสม.ในแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการโดยชุมชน ซึ่งพื้นที่ตำบลยางน้อยได้รับการคัดเลือกจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นพื้นที่นำร่องส่งผลให้พื้นที่มีศูนย์เรียนรู้ของคนพิการและผู้ดูแลคนพิการได้ร่วมกันทำกิจกรรมสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ไม่เป็นภาระให้กับครอบครัว ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า ในพื้นที่ตำบลยางน้อย ที่มีองค์กรองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยเป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตามกฎหมายกำหนด และได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยางน้อย เพื่อจัดสวัสดิการชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการโดยชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการพัฒนาการให้บริการสวัสดิการสังคมหลากหลายรูปแบบ มีกระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมอย่างไรบ้าง มีเงื่อนไขหรือปัจจัยใดบ้างที่สนับสนุนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ และผลที่ตามมาจากการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างไร

วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษากระบวนการ เงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุน และผลของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมที่มีต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลตำบลยางน้อย อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informant) ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ผู้นำหมู่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานชมรมคนพิการ อสม. และตัวแทนผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม จำนวนทั้งสิ้น 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความจากปรากฏการณ์และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่ พบว่า ตำบลยางน้อย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 32 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอโกสุมพิสัยใกล้สุด 3 กิโลเมตร ไกลสุด 14 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 26 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 19,345 ไร่ แบ่งลักษณะการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองท้องที่มี 14 หมู่บ้าน และการปกครองท้องถิ่น มีองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยหน่วยการปกครอง เป็นราชการส่วนท้องถิ่นและเป็นนิติบุคคล ปี 2559 มีประชากรรวมทั้งสิ้น 6,352 คน แบ่งเป็นชาย 3,117 คน หญิง 3,235 คน องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย เป็นหน่วยงานหลักให้การให้บริการสวัสดิการสังคมและให้การสงเคราะห์โดยจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี และคนด้อยโอกาสทางสังคม มีหน่วยบริการสาธารณสุขปฐมภูมิหนึ่งแห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ตั้งอยู่บ้านยางใหญ่ ส่วนผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย สามารถนำเสนอตามลำดับดังนี้

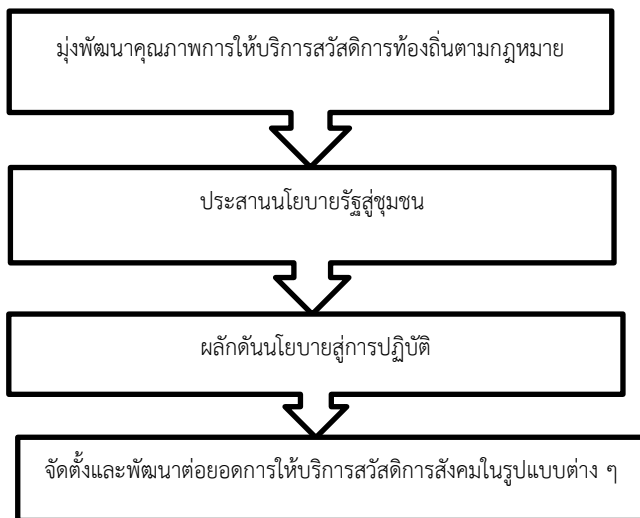
ผลการศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการและคนด้อยโอกาสทางสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย

พบว่า ในอดีตดั้งเดิมในพื้นที่ตำบลยางน้อย มีรูปแบบการให้สวัสดิการสังคมแบบดั้งเดิม โดยอาศัยความเป็นพี่เป็นน้องและเป็นเพื่อนบ้านเดียวกันช่วยเหลือเกื้อกูลในยามเจ็บไข้ ได้ป่วย มีการเยี่ยมไข้ ช่วยกันลงแขกในฤดูเก็บเกี่ยว นอกจากการช่วยเหลือตามวิถีวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านในพื้นที่ยังได้มีการรวมกลุ่มกิจกรรมและจัดสวัสดิการดูแลกันเองทั้งในระดับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านในตำบล เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน รวมทั้งกลุ่มกิจกรรมที่หน่วยงานภายนอกเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ล้วนแต่เป็นการจัดสวัสดิการที่มีมานาน และบางรูปแบบก็มีการพัฒนาต่อยอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากรูปแบบดั้งเดิมแล้ว เมื่อตำบลยางน้อยได้รับยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับการถ่ายโอนภารกิจให้จัดสวัสดิการท้องถิ่นตามกฎหมายกำหนด คือ การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ติดเชื้อเอชไอวี ระยะเริ่มต้นการจ่ายเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ รายละ 300 บาท ต่อมาได้เพิ่มเป็นรายละ 500 บาท ตามนโยบายรัฐบาลที่ได้หาเสียงไว้กับประชาชน และปัจจุบันมีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันได หรือตามช่วงอายุของผู้สูงอายุ เช่น ช่วงอายุ 60-69 ปี จ่าย 600 บาท ช่วงอายุ 70-79 ปี จ่าย 700 บาท ช่วงอายุ 80-89 ปี จ่าย 800 บาท แต่ช่วงอายุ 90 ปีขึ้นไปจ่าย 1,000 บาท ส่วนคนพิการ เดิมจ่ายรายละ 500 บาท และเมื่อไม่นานมานี้ เพิ่มเป็น 800 บาท สำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวี ซึ่งถือเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมประเภทหนึ่ง จ่ายเบี้ยรายละ 500 บาท ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง

อนึ่ง รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ ได้มีการยกระดับการพัฒนาขึ้นมาอีกระดับหนึ่งเมื่อนโยบายรัฐบาลต้องการให้คนในชุมชนได้ร่วมกันจัดสวัสดิการกันเองโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลัก และรัฐเป็น

เพียงผู้สนับสนุนงบประมาณ จึงได้เกิดการพัฒนารูปแบบสวัสดิการต่าง ๆ เกิดขึ้น ผ่านการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ชมรม และกองทุนขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการพัฒนา หรือต่อยอดรูปแบบสวัสดิการดั้งเดิมและสวัสดิการตามกฎหมายให้ครอบคลุม กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มวัย โดยกระบวนการพัฒนาที่ค้นพบมีสี่ขั้นตอน ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ คนพิการและคนด้อยโอกาสทางสังคมพื้นที่ตำบลยางน้อย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก มุ่งพัฒนาคุณภาพการให้บริการสวัสดิการสังคมท้องถิ่นตามกฎหมาย เดิมการจ่ายเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เป็นหน้าที่ของกรมประชาสงเคราะห์ ต่อมาเมื่อสภาตำบลยางน้อยได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 อบต.ยางน้อยได้กลายเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่คอยประสานการจ่ายเงินสงเคราะห์และมีการจัดตั้งงบประมาณเพิ่มเติมในการดำเนินการในพื้นที่

“กรณีการจ่ายเบี้ยยังชีพในตำบลยางน้อย ตั้งแต่ยุคสมัยที่เป็น การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ รัฐจะให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ผ่านการ กลั่นกรองและเสนอโดยท้องถิ่นเท่านั้น และมีโควตาให้ ซึ่งจำนวนโควตา มักจะมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าเกณฑ์ ดังนั้น เพื่อให้การ สงเคราะห์ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด ทางนายกจะแจ้งให้ผู้ นำเสนอชื่อเกินโควตาไว้ก่อน แล้วทางอบต.ก็จะเสนอไปทั้งหมด ถ้าไม่ได้ หรือถ้าตกสำรวจไม่ได้รับ ทางอบต.ก็จะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้ ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะผู้บริหารเห็นความสำคัญที่จะต้องให้การ สงเคราะห์ให้ครอบคลุมทุกคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยนายกจะขอติดกับ สภาท้องถิ่นในการตั้งงบประมาณในเรื่องนี้ และมักจะได้รับการสนับสนุน เรื่อยมา” (ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม อบต.ยางน้อย, สัมภาษณ์ : 2559)

ต่อมาเมื่อมีการถ่ายโอนภารกิจดังกล่าวให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ และมีระเบียบกระทรวงมหาดไทยเป็นแนวปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัติจริง องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยได้มีการพัฒนาวิธีปฏิบัติเพื่อให้ตอบสนองความ ต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด ดังจะเห็นได้จากเดิมการ ขั้นตอนจ่ายเบี้ยยังชีพตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย มุ่งให้บริการในอบต.เป็น หลัก กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อเอดส์ ต้องเดินทางมารับเบี้ย ยังชีพที่อบต. และมีการโอนเข้าบัญชีธนาคาร ทำให้เกิดความไม่สะดวก ต่อมาทาง อบต.ได้มีการปรับปรุงการให้บริการใหม่มาเป็นการออกพื้นที่ให้บริการในแต่และ หมู่บ้าน โดยนัดหมายล่วงหน้า จากนั้นผู้บริหารและพนักงานเจ้าหน้าที่ของอบต.ได้ ออกพื้นที่ให้บริการแจกเบี้ยยังชีพทุกเดือน ซึ่งส่วนมากจะเป็นต้นเดือนของทุกเดือน และทำครบทุกหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสะดวกแก่ผู้รับ ในขณะที่เดียวกันทำให้เกิด การพบปะระหว่างผู้บริหารอบต.กับผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย สร้างการรับรู้ ปัญหา ความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่สอง ประสานนโยบายรัฐสู่ชุมชน หากไม่นับรวมนโยบายการ จ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมดังที่กล่าวมาข้างต้น

การศึกษาในพื้นที่ พบว่า มีนโยบายสวัสดิการสังคมของรัฐบาลหลาย ๆ ด้าน ได้ลงสู่ชุมชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานงาน เช่น นโยบายหลักประกันสุขภาพสุขภาพถ้วนหน้า นโยบายสวัสดิการชุมชน หรือเงินออมวันละบาท นโยบายการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ นโยบายการช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นต้น จากนั้นนโยบายเหล่านี้ ทำให้หน่วยงานที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างน้อย ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการส่วนกลางที่เป็นระดับกระทรวงหรือกรม และราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัดและอำเภอ ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานภายนอกที่เป็นส่วนราชการส่วนกลางและภูมิภาคที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ประสานความร่วมมือ ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 7 ขอนแก่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จึงกล่าวได้ว่า การประสานนโยบายรัฐสู่ชุมชน เป็นขั้นตอนของการประสานนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมมาสู่การปฏิบัติกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม โดยการชี้แจงทำความเข้าใจ และร่วมมือเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมที่หลากหลายต่อไป

ขั้นตอนที่สาม ผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ จากการศึกษา พบว่า การผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ มีสองลักษณะ คือ การชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้นำและกลุ่มเป้าหมาย และการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้นำและกลุ่มเป้าหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างน้อย จะใช้วิธีนัดประชุมและใช้การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านหรือตำบล ส่วนการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานเป็นการบูรณาการงานที่เกี่ยวข้องและประสานหน่วยงานภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมปรึกษาหารือ วางแผนก่อนนำไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่

ขั้นตอนที่สี่ จัดตั้งและพัฒนาต่อยอดการให้บริการสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ จากการศึกษา พบว่า มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ รองรับนโยบายที่มาจากภายนอก เช่น หน่วยงานของสาธารณสุขที่มุ่งส่งเสริมการดูแล

สุขภาพของประชาชน ตั้งแต่เด็กเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ และประชาชนกลุ่มเสี่ยงโดยผ่านสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ รวมถึงกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ประชาชนได้พื้นที่ได้รวมตัวกันจัดตั้ง เพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการให้กับชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน นอกจากนั้น ในพื้นที่ยังมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ชมรมผู้สูงอายุ และผู้พิการ เพื่อรองรับโครงการและงบประมาณที่มาจากภายนอก และงบประมาณที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะจัดสรรสนับสนุน ซึ่งการเกิดขึ้นของกองทุน ชมรม ดังกล่าวเหล่านี้ ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างและพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง ที่สำคัญทำให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานด้านสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลกับชุมชนท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

ผลการศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อยอำเภอโกสุมพิสัย

พบว่า มีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

นโยบายรัฐและการสนับสนุนของภาครัฐด้านสวัสดิการสังคม การเข้ามาของนโยบายด้านสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย ในยุคแรก ๆ ก่อนและหลังการเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย ประมาณ 4-5 ปี สวัสดิการสังคมของรัฐ มุ่งเน้นการสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือในเวลาที่คุณในพื้นที่ประสบความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือภัยแล้ง ต่อมาได้พัฒนามาเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการและคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีการพัฒนารูปแบบการให้บริการในลักษณะของรัฐเป็นเพียงผู้ให้นโยบายและสนับสนุนงบประมาณ โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดตั้งศูนย์ ชมรม และกองทุนต่าง ๆ เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถร่วมกันจัดบริการสวัสดิการด้วยตนเอง โดยรัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณและคอยเป็นที่ปรึกษา ดังจะเห็นได้จากนโยบายการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน นโยบายและการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุน

หลักประกันสุขภาพในระดับพื้นที่ตำบลยางน้อย นโยบายการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการและผู้ดูแลในพื้นที่ตำบลยางน้อย จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนากระบวนการให้บริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ คนพิการและคนด้อยโอกาสทางสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย

การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

การเข้ามาของนโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐด้านสวัสดิการสังคม จะสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าขาดการผลักดันหรือเอาจริงเอาจังของผู้บริหารท้องถิ่น ดังนั้น การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น จึงเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในพื้นที่ตำบลยางน้อย โดยการศึกษา พบว่า นายชูศักดิ์ หล่มศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยคนปัจจุบัน ได้ผลักดันการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยางน้อย การจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับตำบล และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูคนพิการ ประกอบกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยเป็นคนที่มีความวิสัยทัศน์แบบมีส่วนร่วม คือให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชนไม่ยึดกับอำนาจที่ตนมี ซึ่งจะเห็นได้จากความพยายามถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจของตนเองไปยังภาคส่วนต่างๆ ทั้งผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน และประชาชน เพราะมีฐานความคิดที่สำคัญคือการรับรู้และตัดสินใจร่วมกันจะส่งผลให้เกิดความโปร่งใสและนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

“นอกจากการให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ผู้พิการ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว อบต. ยางน้อย ยังมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับตำบล และศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการ โดยจัดทำเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นในแต่ละปีงบประมาณ ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติจากสภาท้องถิ่นเรื่อยมา จึงทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย, 2559 : สัมภาษณ์)

ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมของผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย เกิดขึ้นได้อย่างหลากหลาย เพราะนโยบายรัฐบาลด้านสวัสดิการสังคมที่ดี การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นที่ดี เป้าหมายอยู่ที่การตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นการพัฒนารูปแบบสวัสดิการในรูปแบบใด ๆ ผ่านศูนย์ ชุมชน และกองทุน ที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่ทั้งสองแห่ง ล้วนเป็นการดำเนินการที่มาจากความต้องการของผู้นำและประชาชนในพื้นที่แทบทั้งสิ้น

ผลของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม

พบว่า มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

ผลทางตรง เป็นผลประโยชน์ที่ผู้สูงอายุ คนพิการ คนด้อยโอกาสทางสังคมและรวมถึงบุคคลในครอบครัว ชุมชน ได้รับจากการเข้าร่วมกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลยางน้อย กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยางน้อย ศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ผ่านข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“เมื่อก่อนเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล ก็ไม่มีอะไร เสียแต่เงิน ใช้จ่ายเงินตัวเอง แต่เมื่อเป็นสมาชิกแล้ว มีเงินเยี่ยมไข้ คินละร่อย ทำให้รู้สึกดี มีกำลังใจ” (ผู้สูงอายุ หมู่ 5, 2559 : สัมภาษณ์)

“กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ ได้สนับสนุนชมรมผู้พิการปีละหนึ่งหมื่นบาท ออกตรวจเยี่ยมภายในตำบลปีละครั้ง ใช้เวลาประมาณสามวัน ออกไปทุกหมู่บ้านในตำบล ให้คำแนะนำด้านสุขภาพอนามัย และมอบของขวัญให้กำลังใจคนพิการ เช่น ของใช้ ผ้าขนหนู การออกเยี่ยมบ้านจะออกมาเป็นทีมทั้ง รพ.สต. (หมอ พยาบาล) อบต.

(ทีมนายก ปลัด เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง) และอสม.ของแต่ละหมู่บ้าน”
(ประธานชมรมคนพิการ ตำบลยางน้อย, 2559 : สัมภาษณ์)

“การก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นเรื่องดีสำหรับสมาชิก ผลตอบรับดี ยิ่งเมื่อกองทุนมีเงินมากขึ้น ก็สามารถจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกครอบคลุมเกือบทุกเรื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ปัจจุบันสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะหมู่ที่ 5 สมัครสมาชิกมากที่สุด” (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5, 2559 : สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนไม่รู้และคุ้นเคยกันมาก่อน แม้จะอยู่ในตำบลเดียวกัน แต่พอมีศูนย์เรียนรู้ขึ้นขึ้นมา ต่างคนต่างมาพบกัน ก็รู้จักกันมากขึ้น มีการแนะนำตัวว่าคนนี้อยู่บ้านนั้น คนนั้นอยู่บ้านนี้ ทำให้รู้จักกันดีขึ้นและมีความสัมพันธ์ที่ดีเกิดขึ้น” (คนพิการหมู่ที่ 1, 2559 : สัมภาษณ์)

ผลทางอ้อม เป็นผลของความภาคภูมิใจของผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนารูปแบบสวัสดิการ ผ่านกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลยางน้อย กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลยางน้อย และศูนย์เรียนรู้ในการฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการโดยชุมชนในฐานะผู้ให้และผู้รับ ดังคำกล่าวที่ว่า “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” รวมถึงผลต่อองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยที่ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชนร่วมกันพัฒนารูปแบบสวัสดิการชุมชนควบคู่ไปกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคม ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สามารถพัฒนาต่อยอด สร้างทางเลือกให้กับคนในชุมชน ที่ผ่านมามีทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อยเป็นที่รู้จักและบุคคลภายนอกให้การยอมรับในฐานะเป็นพื้นที่ขับเคลื่อนกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ กองทุนสวัสดิการชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการโดยชุมชน ได้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดสวัสดิการสังคม

สรุปและอภิปรายผล

พื้นที่ตำบลยางน้อย เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลยางน้อย เป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการสวัสดิการสังคมตามกฎหมายกำหนดในรูปแบบ การจ่ายเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ติดเชื้อเอชไอวี และให้การ สงเคราะห์คนด้อยโอกาสทางสังคม เมื่อนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐ ต้องการให้ชุมชนรวม กลุ่มจัดตั้งองค์กรสวัสดิการสังคมเพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการ ชุมชน โดยภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุน จึงเกิดการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ชุมชนตำบลยางน้อย กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ตำบลยางน้อย ศูนย์ เรียนรู้ในชุมชนเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาคนพิการโดยชุมชนตำบลยางน้อย จึงนำมาสู่ ความสนใจและต้องการศึกษากระบวนการ เงื่อนไข และผลของการพัฒนารูปแบบ การให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย และพบว่า มี กระบวนการพัฒนารูปแบบ 4 ขั้นตอน ภายใต้เงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุนอย่าง น้อย 3 ปัจจัย และเกิดผลตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าว มาข้างต้น สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคม สำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมที่ค้นพบในพื้นที่ตำบลยาง น้อย เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม มักจะมีจุดเริ่มต้น และ ต่อเนื่องกันไปจนถึงจุดสิ้นสุด และจะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่การ ให้บริการยังไม่สิ้นสุด กระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมทั้งสี่ ขั้นตอน นอกจากเป็นวงจรของการพัฒนาการให้บริการแล้ว ยังเป็นการสะท้อนให้ เห็นความเชื่อมโยงของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในลักษณะ การบูรณาการงานสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาต่อยอดรูปแบบสวัสดิการดั้งเดิมตาม วิถีวัฒนธรรมที่มีอยู่ ผสมผสานกับรูปแบบสวัสดิการท้องถิ่นตามกฎหมาย และ กำหนดขั้นใหม่ให้ครอบคลุมทุกเรื่องและทุกกลุ่มวัย ผ่านกลไกรัฐส่วนกลางและ ท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุน อาศัยชุมชนเป็นฐานการพัฒนาบนปัญหาและความ ต้องการที่แท้จริง จึงสอดคล้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสมัยใหม่ใน ประเทศไทยที่มุ่งเน้นรูปแบบสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ (Pluralism Model)

มากขึ้น ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นผลพวงจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการยอมรับแนวคิดในการจัดสวัสดิการที่ใช้หลาย ๆ วิธีร่วมกัน หรือที่เรียกกันว่า สวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ ซึ่งมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะทำให้การตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้มากกว่า และแนวโน้มในอนาคตสวัสดิการในรูปแบบนี้จะได้รับการยอมรับร่วมกันมากกว่า (พงษ์เทพ สันติกุล 2556 : 102-105) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : ข-ง) ได้ศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมไทยมีรากฐานจากการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม รวมทั้งอิทธิพลจากแนวคิดตะวันตก กระแสโลกาภิวัตน์ รูปแบบสวัสดิการสังคมเป็นการบูรณาการผสมผสานความหลากหลายเข้าด้วยกันทั้งแนวคิด วิธีการ หลักการ รูปแบบในการจัดสวัสดิการสังคมที่ค้นพบมี 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) สวัสดิการสังคมกระแสหลัก ได้แก่ รูปแบบสวัสดิการสังคมเชิงสถาบัน ซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางในการให้บริการแก่ประชาชน โดยความร่วมมือของภาคเอกชน องค์การสาธารณกุศลภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสวัสดิการที่จัดให้ตามสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานครอบคลุมการสร้างหลักประกัน การบริหารทางสังคม การบริการทางสังคม (2) สวัสดิการสังคมกระแสรองหรือกระแสทางเลือก ในที่นี้หมายถึง รูปแบบสวัสดิการแบบพหุลักษณะ (Pluralism Model) ที่คำนึงถึงความหลากหลาย ความต้องการของมนุษย์หลากหลาย แนวคิด วิธีการที่ต้องผสมผสานกันจากหลายวิชาชีพ หลายหน่วยงาน องค์กร ภาคีทุกภาคส่วนร่วมกันคิดแก้ไข ปัญหาบนฐานความสำคัญที่เสมอภาคแบบหุ้นส่วน และการมีส่วนร่วมในฐานะ "เจ้าภาพร่วม" (3) สวัสดิการสังคมท้องถิ่น เป็นการผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมกระแสหลักและกระแสรองเป็นผลจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2542

ส่วนผลการศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อย ที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งพบว่า นโยบายรัฐและการสนับสนุนของภาครัฐด้านสวัสดิการ

สังคม การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น และความต้องการรวมถึงความร่วมมือของผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น เป็นเงื่อนไขสนับสนุนสำคัญให้การพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ โดยผู้วิจัยมองว่าเงื่อนไขทั้งสามประการต่างก็มีความสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคม แต่หากมองให้ลึกลงไปก็จะพบว่า เงื่อนไขการผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นถือเป็นเงื่อนไขหลัก โดยเฉพาะนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างน้อยคนปัจจุบันที่เป็นนายกมาตั้งแต่สมัยจัดตั้งเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ได้เป็นผู้ผลักดันการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับตำบล รวมถึงกองทุนสวัสดิการตำบลอย่างน้อย ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของธารา สมพงษ์ (2555) ศึกษาแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีเชิงคุณภาพในการศึกษาวิจัย ผลการศึกษาพบว่าผู้บริหารท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยการผลักดันในเชิงนโยบาย โดยมีองค์กรชุมชนเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานในพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบทางด้านนี้ คือ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่ร่วมบูรณาการงานในการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลในพื้นที่ สำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่การรับรู้และให้ข้อมูล ร่วมคิด ร่วมกิจกรรม และร่วมรับบริการและผลประโยชน์จากการดำเนินการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

สำหรับผลของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมในพื้นที่ตำบลอย่างน้อย ที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานหลักที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ผลที่ตามมามีหลายระดับทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผลประโยชน์ที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

แนวโน้มการให้บริการสวัสดิการสังคมท้องถิ่นตามกฎหมาย อาจไม่เพียงพอกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการให้บริการใหม่ ๆ ในลักษณะที่เป็นการต่อยอดงานเดิมเสริมงานใหม่ให้ครอบคลุมและทั่วถึงจะเป็นการพัฒนาที่ตรงจุดดังที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยในครั้งนี้

ข้อค้นพบในครั้งนี้ เป็นการยืนยันข้อค้นพบในอดีตได้อย่างชัดเจนว่า ผู้บริหารท้องถิ่น ถือกลไกหลักสำคัญในการผลักดันในเชิงนโยบายการพัฒนา รูปแบบสวัสดิการสังคมในท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน หากพื้นที่ใดที่มี ผู้บริหารท้องถิ่นร่วมผลักดัน และส่งเสริม สนับสนุนอย่างจริงจัง มักจะประสบความสำเร็จเสมอ

จากการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมในพื้นที่ตำบลยางน้อยที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนามิใช่เพียงการดำเนินโครงการ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เสร็จสิ้นเท่านั้น แต่จะต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องโดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดอย่างเป็นระบบ ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนในกระบวนการทุกขั้นตอนให้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. **ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทพเพ็ญวานิชย์.
- ธारा สมพงษ์. 2555. **รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐสินี ปพนไฉนวัฒน์. 2550. **การจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- พงษ์เทพ สันติกุล. 2556. **สวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 116 ตอนที่ 118 ก (17 พฤศจิกายน 2542)**.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก (11 ตุลาคม 2540)**.

Translated Thai Reference

- Ministry of Social Development and Human Security. 2005. **Direction and format of social welfare management in Thailand**. Bangkok : Theppenvanish Limited Partnership.
- National Act of Planning and Process for Decentralization to Local Government Administration (1999). Section 118 of Government Decree Number 116, (17 November 1999).

National Constitution of Thailand in 1997, Section 55 of Government Decree Number 114, (11 October 1999).

Praponwainuwat, N. 2007. **Social Welfare for the Elderly on the Local Government in Nakornpathom Province**. Master Thesis, M.A. (Social Sciences for Development). Bangkok : Graduate School, Chandrakasem Rajabhat University.

Sompong, T. 2012. **Pattern of Elderly Welfare Administration in Nongtong Pattana Municipality, Hang Dong District, Chaing Mai Province**. Master Thesis, M.A. (Public Administration). Chiang Mai : Graduate School, Chiang Mai University.

Suntigul, P. 2013. **Social Welfare and Human Security in the Era of Globalization**. Bangkok: Thammasat University Press.